

Bakacsi Ernő

A „szegény” Gárdonyi

Gárdonyi Géza annyira ismert író kis hazánkban, hogy talán még az a honfitársunk is tudja, hogy kiről van szó, aki szerint az első magyar király Mátyás volt. Az elismert, olvasóközönség által kedvelt írók nimbusza haláluk után általában csökken, majd idővel beáll egy szintre. Gárdonyi kivétel. Nem véletlen, hogy a néhány éve meghirdetett felmérés – melyik az ország legolvasottabb könyve? – győztese az *Egri csillagok* lett. Népszerűségéhez, nagy ismertségéhez jelentős mértékben hozzájárul a gyakori megemlékezés, a kutatás publikálása, az író emlékének állandó ápolása, amelyet kitűnően végez Keller Péter, a dédunoka.

Gárdonyiról írni könnyű és nagyon nehéz. Ez az állítás csak látszólagos ellentmondás. Könnyű, hiszen alig van olyan magyar ember, aki ne olvasta volna az *Egri csillagokat*. De nagyon sokan olvasták, vagy filmen látták *A láthatatlan ember*, az *Ida regénye*, az *Isten rabjai* című műveit. A Gárdonyi-hívek biztosan ismerik *Az öreg tekintetes* című remek kisregényét. De nem célokom itt felsorolni hatalmas munkásságát, regényei, elbeszélései, esszéi sorát, nem is beszélve verseiről. Egy-egy nóta eléneklésekor sokan nem is gondolnak arra, hogy a szöveget Gárdonyi írta. Én nemcsak a művészetét, hanem a munkabírását is csodálom. Hatalmas irodalmi munkássága mellett sok emberrel levelezett, hiszen akkor még rádió sem volt, nemhogy internet. A személyes társalgáson kívül a levél volt az egyetlen érintkezési forma. Tehát műveket írt, levelezett, de jutott ideje a zenére, az utazásokra és a nyelvtanulásra és persze az olvasásra is. Talán ezért ragadt rá „az egri remete” titulus, amely egyáltalán nem igaz. Ez majd a későbbiekből kiderül.

Írni pedig azért nehéz róla, mert már mindent megírtak. Új, pláne érdekes információ már nehezen kerül elő. Különböző korok különböző megvilágításában azért még akad meghökkentő tény. Én most egy ilyenre próbálok rávilágítani. Persze ez egyéni nézőpont, és vitatható.

A különböző társadalmi rendszerek, ideológiák jellemzője, hogy egyes művészeket kisajátítanak maguknak, másokat elhanyagolnak, attól függően, hogy az illető művész munkássága mennyire húzható rá, mennyire bizonyítja a vélt igazukat, politikai nézetüket. Tipikus példája ennek a Rákosi- és a Kádár-korszakban József Attila, Radnóti, Móricz és mások munkáinak egyoldalú propagálása. Megkísérelték ezt Gárdonyival is. Középkorban egy szemelvényt közöltek a tankönyvünkben Gárdonyitól, „*A lámpás*” című regényéből. A falusi iskolába került tanító tisztelgő látogatásra indul a paphoz. Ekkor még egyházi kezelésben voltak az iskolák, tehát a tanító főnöke mindenütt a helyi plébános volt. A megérkező tanítónak az esperes kézcsókra nyújtja kövér kezét, melyet a tanító kézcsók

helyett férfiasan megráz. Ezzel a kis szemelvénnel próbálta bizonyítani a hatalom, hogy a tanító (Gárdonyi) kiszolgáltatott, szegény ember, aki nem vallásos és nem szívleli a papokat. Aki később nem olvasott több Gárdonyi-könyvet, nem ismerte meg az életrajzát, abban ez a kép rögződött. Persze tanultunk más műveiről is, de az alapképlet nem változott. Szerintük Gárdonyi tudta, hogy a Göre Gábor sorozat nem tesz jót irodalmi megítélésének, de írnia kellett, hogy megéljen. Csak közbeszúrom, hogy Gárdonyi még Egerbe költözése után is írta a Göre Gábort, amikor már nem volt szegény ember.

Az író ilyen irányú bemutatását még alá is húzta az a fénykép, amely széles körben elterjedt. Ezen a fotón a vékony Gárdonyi szűk kabátban, komoly képpel, szinte „tüske hajjal,” pipával a kezében ül a széken. Később szoborként is így ábrázolták. Ez tényleg egy szegény, aggódó ember benyomását kelti. Komorsága szerencsétlen házasságával még magyarázható, a többi nem, mert Gárdonyi nem ilyen ember volt.

Igaz, tényleg szegény emberként kezdte életét, hiszen apja a szabadságharc bukásával elvesztette vagyonát, bujdosásra kényszerült. De a fiatal Gárdonyi szívós, kitartó munkájának meglett az eredménye. Egerben kereken huszonöt évig élt, és amikor ideköltözött, már nem volt szegény ember. Egerben anyagilag is fokozatosan gyarapodott. Akinek a huszadik század elején az egri várhegyen háza van, melynek jókora kertjében sétautak vezetnek a lombos fák alatt, és a gazdasági részén nemcsak aprójószágok kapirgálnak, de az istállóban tehén és két ló áll, akinek Ostoros község Pajdos dűlőjében harminc holdas birtoka van, az igen módos embernek számít. Az ostorosiaktól hallottam, hogy harminc hold volt a Gárdonyi-birtok. Később Szecsó Károly derítette ki, hogy huszonhárom hold és néhány négyszögöles a terület. De ez sem kicsi, különösen, hogy jelentős terület a szőlő és egy szép nyaraló áll rajta, a sarkában pedig egy hatalmas fűzfa gyökerei közül forrás ontja a vizét. Az 1970-es években ez a forrás még működött, ittam a vizéből. Az egykor kies környék ekkor már műveletlen volt, de a forrás alapján be lehetett azonosítani a Gárdonyi-birtok határait. Az író az ostorosi birtokot 1907-ben vásárolta 20 ezer koronáért. Ez hatalmas összegnek számított.

Gárdonyinak nagyon sok ismerőse volt. Korának olyan kiváló művészei tartoztak a baráti köréhez, mint Dankó Pista, Pósa Lajos, Mikszáth és a festőóriás Feszty Árpád. Legtöbbjükkel a szegedi újságírói évei alatt ismerkedett meg. Ezekre a barátságokra jellemző a szoros együttműködés, a közös alkotás is. Dankó megzenésítette Gárdonyi néhány versét, de előfordult, hogy az író a zenén módosított és ez a változat lett a végleges, így került a kottapapírra. Dankó halálos ágyánál ott volt Gárdonyi (pedig akkor már Egerben lakott) és Pósa is. Feszty időnként nagy baráti találkozókát rendezett, melynek vidám hangulatáról, egymás ugratásáról anekdoták keringenek. Ezeknek Gárdonyi is résztvevője volt. Feszty által létreho-

zott „Irodalmi Szalon”-nak Gárdonyi is tagja volt. Aztán a sors úgy hozta, hogy Pósa Lajost és Feszty Árpádot is elkísérte utolsó útjukra, mindkettőt 1914-ben.

No, és mi van a vallással, a papokkal? Hát ez sem úgy volt, ahogyan azt a középiskolai könyvem sugallta. Gárdonyi soha sem volt ateista. Mindig kereste az Istent. Kutatta a vallásokat, mert tudni akarta, hogy melyik az igazi Istent megfogalmazó, hirdető. Nem véletlenül írta le: „A lélek pedig Istentől való részünk, örökkévaló.” Lehet, hogy nem volt mindegyik Isten szolgájával felhőtlen a viszonya, de a papok között is voltak barátai, vitapartnerei, akikkel nem az Isten létét vitatta, hanem annak megnyilvánulási formáját, a vallások tanításait. Tordai Ányos volt a legmeghittebb pap barát, aki Gárdonyi utolsó óráiban is vele volt, és akinek ekkor ezt mondta: „Az én lelkem tele van Istennel”.

Tordai Ányos (1879–1938)

(forrás: www.ciszterciekegerben.hu)